

CODI : 5106 - HISTÒRIA DE LA COMUNICACIÓ SOCIAL A ESPANYA I CATALUNYA
(ESPANYA)

PROF: JOSEP LLUÍS GÓMEZ I MOMPART   DEPARTAMENT DE PERIODISME
Llic. en CC. de la Informació
Llic. en Història Contemporània
U.A.B., 1976, 1979.
Perit industrial elèctric, ETPIB, 1968.

TREBALLS DE RECERCA O DE SÍNTESI SIGNIFICATIUS:

1. "Elements per a una caracterització de l'inici de la premsa diària de masses" i "La conformació del discurs periodístic de masses a Catalunya. De la Mancomunitat a la Segona República", en M.TUÑÓN DE LARA (dir.): *La prensa de los siglos XIX y XX*. Bilbo, Universidad del País Vasco, 1986.
2. "Les transformacions en la premsa catalana de la República a la Guerra." Ponència del II Encuentro de Historia de la Prensa. Facultad CC.I., Leiva, Universidad País Vasco, març 1988. (en vies de publicació).
3. "Alternativas en comunicación. Crítica de experiencias y teorías". Barcelona, Mitre, 1983.

ACTIVITATS PROFESSIONALS SIGNIFICATIVES:

1. Coordinador del suplement de "Comunicació" del diari AVUI.
2. Director i guionista de la sèrie (13 episodis): "L'ofici d'aprendre" passada tres vegades per TV-3 (1986-87).
3. Cap de redacció d'El Viejo Topo (1980-81).

OBJECTIU DE L'ASSIGNATURA:

L'objecte de la matèria és l'estudi transdisciplinar de l'organització de la comunicació social a l'estat espanyol, mitjançant la història de les formes i els continguts de la producció, difusió, intercanvi, consum, assimilació i manifestació dels missatges, idees, costums o creences.

En un curs acadèmic és impossible abastar tota la Història de la Comunicació Social a Espanya. Es per això que el programa és concebut com un estudi dels ecosistemes de comunicació socials fonamentals des de l'època comunicativa tradicional o preindustrial fins a l'actual etapa d'informatització de la societat, destacant-hi l'era de la comunicació de masses.

La intenció de l'assignatura és partir dels grans fets de masses i institucionals i dels principals esdeveniments per apropar-se als àmbits més significatius que il·lustren la comunicació social en els períodes rellevants de l'anomenada Història d'Espanya. En aquest sentit, els capítols del programa estan articulats amb una explicació general dels ecosistemes comunicatius i amb uns temes específics relatius a:

- La interpretació dels discursos històrics principals i la descodificació dels models establerts.
- L'organització, la producció i els consums culturals.
- Els agents comunicadors i els medis de la comunicació.
- Els mitjans de comunicació i les possibilitats comunicatives.

- Els sentiments i l'esperit de l'època a través de la vida quotidiana.
  - Els instruments mentals i l'univers de significació.
  - Els factors comunicatius derivats dels fenòmens socioculturals.
- L'objectiu pedagògic d'aquest enfocament és doble: explicar les línies mestres de la Història de la Comunicació Social a Espanya, i a la vegada emprar unes metodologies que permetin als estudiants fer-se amb unes eines d'anàlisi històrica per a la comunicació social.

TEMARI:

0. INTRODUCCIÓ:

1. Corrents historiogràfics i comunicació social. Metodologia i fonts documentals.

PART I.: La comunicació social tradicional.

2. *L'època medieval:*
Panorama de la comunicació als pobles de la península en la conformació de la societat feudal. Al-Andalus: Una cultura d'avantguarda?. La Reconquesta: Realitat i discurs històric. El món rural: La confrontació de les cultures tradicionals i religioses. Tipus i organització comunicativa de les ciutats musulmanes i cristianes. La creació de les comunitats lingüístiques i el paper dels agents comunicadors en la sociovisió i en la cosmovisió.
3. *L'Antic Règim:*
Significat històric de l'Imperi i la Inquisició i les seves repercussions en l'ecologia comunicativa. La dominació del castellà i el manteniment popular de les altres llengües nacionals. El Segle d'Or: Vida quotidiana i autorepresentació d'una societat; el teatre barroc com a mitjà de comunicació; dones i estereotips femenins. Les expressions comunicatives de l'Humanisme a la Il·lustració. Del noticierisme a la premsa regular.
4. *L'adveniment de la burgesia:*
Revolució industrial i desenvolupament comunicatiu. El nou paisatge urbà i l'estil de vida a la capital. Economia política del ferrocarril i del telègraf. L'impacte dels nous corrents de pensament social i científic. La renaixença de les llengües nacionals i la normalització del castellà. Periodisme d'opinió i periodisme d'informació.

PART II.: La comunicació de masses.

5. *El primer terç d'aquest segle:*
La transició a la societat de masses. La modernització i la seva influència en l'ecosistema comunicatiu. Els albars dels nous mitjans de comunicació (fonògraf, telèfon, còmics, cinema, ràdio).

6. *La Segona República:*
La conformació de la societat de masses en l'àmbit polític, l'expansió de la cultura de masses i el desenvolupament de la societat civil. Organització i experiències culturals i comunicatives populars. Les dones en lluita pels seus drets i per les seves llibertats. El "boom" de la premsa i el nou periodisme. L'espectacle com a fenomen sociocultural i com a model comunicatiu.
7. *La revolució i la guerra:*
L'Estat espanyol com a epicentre de l'interès social, polític, militar i cultural internacionals. Vida quotidiana i comunicació social a les rereguardes i als fronts. Les tècniques comunicatives de propaganda i persuasió. Expressions artístiques i culturals al servei del combat i de la cultura immediata.
8. *El franquisme autàrquic (1939-1959):*
La dictadura com a Estat castrador-homogeneïtzador. Opressió/repressió: el binomi redundant contra classes populars i identitats nacionals. La destrucció de la societat civil mitjançant la feixistització i el nacionalcatolicisme. Subcultura de masses i "feed-backs" sentimentals: la "ràdiocompanyia"; cançonetes; novel·les de duro; tebeos. La simbologia del franquisme i els mites del règim.
9. *El franquisme del desenrotllament (1960-1975):*
Les contradiccions entre el país oficial i el país real. Anàlisi del "verticalisme" políticocultural i comunicatiu i del cosmopolitisme important (futbol, turisme, música, cinema, moda...). El model de vida imposat per la industrialització i la societat de consum. El rerafons de la Llei de Premsa de 1966: Censura, desinformació i metallenguatge; l'hegemonia de TVE; auge de la subcultura. Comunicació paral·lela i cultura compromesa: Lluita política i "agit-prop"; la nova canço; el teatre independent. Nous corrents socioculturals i la seva influència a l'Estat espanyol.
10. *Post-franquisme:*
La Transició i la democràcia sota el discurs de la crisi. Política-espectacle i hipersimulació: electoralitis, desencís, passotisme, postmodern. El cop d'Estat del 23-F de 1981 com a model semiòtic. El (re)"canvi" del PSOE o el neodiscurs espanyolista a l'Estat de les autonomies. Mode de producció "massmediàtic": La crisi de la premsa i el "boom" del sensacionalisme; els nous "predicadors" de la ràdio; la TV fraccionada; alternatives en comunicació i "gadgetització" dels "media". Transnacionalització/informatització i vida quotidiana: La necessitat de reinterpretar els usos de l'espai/temps político-econòmic i sociocultural.

BIBLIOGRAFIA RECOMANADA:

- AA.DD.: *Historia de España Alfaguara*. Madrid, Alianza, 7 vol.
- AA.DD.: *Resumen histórico del urbanismo en España*. Madrid, Instituto de Estudios de la Administración Local, 1968.
- AA.DD.: *Introducción a la cultura hispánica*. Barcelona, Crítica, 1982.
- AA.DD.: *Metodología de la prensa española*. Madrid, Siglo XXI, 1982.
- AA.DD.: *La mujer en la historia de España (siglos XVI-XX)*. Madrid, Cantoblanco i Univ. Autónoma de Madrid, 1984.
- AA.DD.: *Mujer y sociedad en España (siglos XV-XX)*. Madrid, Cantoblanco i Univ. Autónoma de Madrid, 1984.
- AA.DD.: *La guerra civil española 50 años después*. Barcelona, Argos Vergara, 1985.
- ABELLA, Rafael: *La vida cotidiana durante la guerra civil*. Vol I: *La España nacional*; i vol II: *La España republicana*. Barcelona, Planeta, 1973 i 1976, respectivament.
- ABELLA, Rafael: *La vida cotidiana bajo el régimen de Franco*. Barcelona, Argos-Vergara, 1985.
- ALFÉREZ, Antonio: *Cuarto poder en España. La prensa desde la ley Fraga 1966*. Barcelona, Plaza Janés, 1986.
- BENNÁSSAR, Bartolomé: *Inquisición española: poder político y control social*. Barcelona, Crítica, 1981.
- BENNASSAR, Bartolomé: *Los españoles. Actitudes y mentalidad. Desde el siglo XVI hasta el siglo XIX*. San Lorenzo del Escorial, SWAN, 1985.
- BLANCO, C.; RODRÍGUEZ, J. i ZAVALA, I.M.: *Historia social de la literatura española*. Madrid, Castalia, 1978, 3 vol.
- BOZAL, Valeriano: *Historia del arte en España*. Madrid, Istmo, 1978, 2 vol.
- DEFORNEAUX, Larcellin: *La vida cotidiana en la España del Siglo de Oro*. Barcelona, Argos Vergara, 1984.
- DESCOLA, Jean: *La vida cotidiana en la España romántica 1833-1868*. Barcelona, Argos Vergara, 1984.
- DESVOIS, Jean-Michel: *La prensa en España (1900-1931)*. Madrid, Siglo XXI, 1977.
- DÍAZ, Elías: *Notas para una historia del pensamiento español actual (1939-1975)*. Madrid, Edicusa, 1978, Zona ed.
- ELORZA, A.; PÉREZ LEDESMA, M. i TUÑÓN DE LARA, M. (eds.): *Prensa y sociedad en España 1820-1936*. Madrid, Edicusa, 1975.
- ENTWISTLE, William J.: *Las lenguas de España: castellano, catalán, vasco y gallego-portugués*. Madrid, Istmo, 1980, 3a ed.
- FONTANA, Josep et alt.: *España bajo el franquismo*. Barcelona, Crítica, 1986.
- FONTCUBERTA, Mar de, i GÓMEZ MOMPART, Josep Lluís: *Alternativas en Comunicación. Crítica de experiencias y teorías*. Barcelona, Mitre, 1983.
- GARITANAIONDIA, Carmelo: *La radio en España 1923-1939 (De altavoz musical a arma de propaganda)*. Universidad del País Vasco i Siglo XXI, 1988.

GÓMEZ I MOMPART, Josep Lluís i MARÍN, Enric: "Elements per a una caracterització de l'inici de la premsa diària de masses" i "La conformació del discurs periodístic de masses a Catalunya. De la Mancomunitat a la Segona República", en M.TUÑÓN DE LARA (dir.): *La prensa de los siglos XIX y XX*. Bilbo, Universidad del País Vasco, 1986.

GÓMEZ TABANERA, J.M. (ed.): *El folklore español*. Madrid, Instituto Español de Antropología Aplicada, Istmo, 1968.

HINA, Horst: *Castilla y Cataluña en el debate cultural 1714-1939*. Barcelona, Península, 1986.

LOZANO, Jorge: *El discurso histórico*. Madrid, Alianza, 1987.

MANGINI, Shirley: *Rojos y rebeldes. La cultura de la disidencia durante el franquismo*. Barcelona, Anthropos, 1987.

MARÍN, Enric; TRESSERRAS, Joan Manuel: *El Regne del Subjecte. Per una teoria materialista de la Comunicació Social*. Barcelona, El Llamp, 1987.

MARRADES, Isabel, i PERINAT, Adolfo: *Feminismo, prensa y sociedad en España (1800-1930)*. Madrid, Centro de Investigaciones Sociológicas, 1980.

MARTÍN SERRANO, Manuel: *El uso de la comunicación social por los españoles*. Madrid, Centro de Investigaciones Sociológicas, 1983.

PAYNE, Stanley: *El catolicismo español*. Barcelona, Planeta, 1984.

RESEÑA, Equipo: *La cultura española durante el franquismo*. Bilbo, Ediciones Mensajero, 1977.

ROIG CASTELLANOS, Mercedes: *La mujer y la prensa desde el siglo XVII a nuestros días*. Madrid, Imp. O.G., 1977.

SAÍZ, María Dolores: *Historia del periodismo en España. 1. El siglo XVIII*. Madrid, Alianza, 1983.

SEOÁN, María Cruz: *Historia del periodismo en España. 2. El siglo XIX*. Madrid, Alianza, 1983.

TERRÓN MONTERO, Javier: *La prensa de España durante el régimen de Franco*. Madrid, Centro de Investigaciones Sociológicas, 1981.

TUÑÓN DE LARA, M. (dir.): *Historia de España*. Barcelona, Labor, 13 vol.

TUÑÓN DE LARA, M. (dir.): *La prensa de los siglos XIX y XX. Metodología, ideología e información. Aspectos económicos y tecnológicos*. I Encuentro de Historia de la Prensa, Univ.del País Vasco, 1986.

VICENS VIVES, Jaume (dir.): *Historia de España y América social y económica*. Barcelona, Vicens Vives, 5 vol.

VILAR, Pierre: *La guerra civil española*. Barcelona, Crítica, 1986.

Al llarg del curs s'ampliarà la bibliografia amb una documentació específica per a cadascun dels capítols del programa.

AVALUACIÓ:

Dos exàmens parcials eliminatoris. a més de treballs de recerca i de la participació en Seminaris d'investigació.